

LJUBOMIR PETROVIĆ

**ARHIVSKA GRAĐA DRUŠTVENO-POLITIČKIH
ORGANIZACIJA U REGIONALNIM ARHIVIMA
SR HRVATSKE**

O arhivskoj građi društveno-političkih organizacija nastaloj poslije oslobođenja (15. V 1945) do sada je relativno malo pisano¹ i pored njene izuzetne važnosti za povijesna istraživanja. Daleko je više podataka u literaturi o arhivskoj građi društveno-političkih organizacija koja se odnosi na predratni i ratni period. Tu je u prvom redu arhivska građa Komunističke partije Jugoslavije, odnosno Komunističke partije Hrvatske, zatim Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), sindikalnih organizacija, Antifašističkog fronta žena (AFŽ) i Narodne fronte.

Proučavanje i objavljivanje arhivskih izvora tih društveno-političkih organizacija u literaturi se javlja pod različitim nazivima: »Arhivska građa radničkog pokreta«, »Arhivska građa NOB-e«, »Arhivska građa NOR-a i socijalističke revolucije«, »Historijska građa NOB-e«.²

Razumljiv je veći interes za arhivsku građu nastalu u radu društveno-političkih organizacija u predratnom i ratnom periodu s obzirom da je arhivska građa iz tog vremena sačuvana u daleko manjoj mjeri nego što je to slučaj s građom nastalom poslije oslobođenja zemlje. Tome je doprinosilo i to što su istraživanja predratnog i ratnog perioda povijesti radničkog pokreta bila daleko intenzivnija.

¹ Vidi: Milka Ivković, Bibliografija publikacija arhivske i druge istorijske građe (1945—1962.), Arhivist XIV 1964. sv. 1—2, str. 247.

Od novijih radova navodimo:

B. Lekić, Arhivska građa društveno-političkih organizacija, Arhivist XIX 1969. sv. 1 str. 29.

D. Foretić, S. Lalić, B. Lekić, Arhivska građa o radničkom pokretu i NOB i njen popis, Arhivist XIX 1969. sv. 2 str. 21. M. Bosić, Arhivska građa društveno-političkih organizacija, Arhivski pregled 1969 sv. 2 str. 11.

S. Bačić, Prilog diskusiji o nekim problemima sakupljanja i obrade historijske građe iz NOB, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. XIV 1969. str. 453.

² Vidi: M. Rastić, O nekim problemima arhivske građe za povijest Hrvatske u razdoblju 1941—1945. god.

Referat održan na Republičkom savjetovanju Društva arhivskih radnika Hrvatske u listopadu 1971. godine u Malinskoj na Krku.

Iako je predmet ove radnje arhivska građa društveno-političkih organizacija koja je nastala poslije oslobođenja, a prikupljena je i čuva se u regionalnim arhivskim ustanovama SR Hrvatske, zbog kontinuiteta rada, a time i nastajanja arhivske građe, društveno-političkih organizacija, biti će govora i o arhivskoj građi iz ranijeg perioda.³

Interes za arhivsku građu društveno-političkih organizacija proizilazi iz njihovog položaja i uloge u razvitku političkog, društvenog i ekonomskog života zemlje. Taj se interes sve više povećava, što je razumljivo, jer pored istraživača koji obrađuju najnoviju povijest iz naše zemlje, sve je veći broj naučnih radnika iz inozemstva koji se bave i proučavaju međunarodni radnički pokret u kome naš samoupravni socijalizam zauzima značajno mjesto, a arhivska građa društveno-političkih organizacija od posebne je važnosti za proučavanje tokova samoupravnog socijalističkog razvitka.

Iako arhivska građa koja je prikupljena i čuva se u regionalnim arhivima nema vrijednost kakvu ima arhivska građa centralnih republičkih organa tih društveno-političkih organizacija, neosporno je da se bez njenog proučavanja ne može pristupiti povijesnoj obradi bilo koje oblasti javnog života i razvitka u pojedinim regijama.

Da bismo mogli pristupiti obradi podataka o arhivskoj i registračnoj građi društveno-političkih organizacija koja je prikupljena i čuva se u regionalnim arhivima Socijalističke Republike Hrvatske, neophodno je izložiti zakonske propise koji se odnose na tu građu.

Poznato je da Jugoslavija prije rata nije imala arhivski zakon koji bi kompleksno regulirao arhivsku službu. I poslije oslobođenja zemlje arhivska služba zasnivala se na pojedinačnim propisima o određenim pitanjima sve do 1950. godine kada je donijet Opći zakon o državnim arhivima.⁴ Ovaj Zakon je već prilikom donošenja imao nedostataka i razvitak arhivske službe ubrzo ga je prerastao.⁵

U Hrvatskoj je 1962. godine donijet Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima⁶ na osnovu kojeg je doneseno nekoliko propisa od kojih navodimo: Uputstvo o vođenju evidenciju u arhivima⁷ i Odluku o određivanju područja na kojima arhivi vrše arhivsku službu.⁸

Poslije donošenja novog Ustava 1963. godine uslijedilo je 1964. donošenje saveznih zakona: Opći zakon o arhivskoj građi, Zakon o Arhivskom savjetu Jugoslavije i Zakon o Arhivu Jugoslavije.⁹

³ Podaci za arhivsku građu društveno-političkih organizacija u regionalnim arhivima prikupljeni su okružnicom — anketom; širina obrade određenih pitanja u zavisnosti je od iscrpnosti podataka što su ih pružile arhivske ustanove.

⁴ Objavljen u Službenom listu FNRJ br. 12/50.

⁵ O tome vidi opširnije: J. Žontar, Novo arhivsko zakonodavstvo u Jugoslaviji, *Arhivist XVI—XVII 1966—1967*, str. 58.

⁶ Objavljen u Narodnim novinama NRH br. 41/62.

⁷ Objavljeno u Narodnim novinama NRH br. 7/63.

⁸ Objavljena u Narodnim novinama NRH br. 28/63.

⁹ Objavljeni u Službenom listu SFRJ br. 48/64.

Republike su također izmijenile i dopunile svoja arhivska zakonodavstva; u SR Hrvatskoj prečišćen tekst Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima objavljen je 1965. godine.¹⁰

Arhivska građa društveno-političkih organizacija zaštićena je, kao i sva ostala arhivska građa, Zakonom o zaštiti arhivske građe i arhivima, bez obzira da li je registrirana i evidentirana. Prema odredbama Zakona također je pod zaštitom i registraturna građa iz koje nastaje arhivska građa. Zakonom je utvrđeno da su društveno vlasništvo arhivska građa i registraturni materijal nastali radom i društveno-političkih organizacija; ta građa se ne može otuđiti niti opteretiti u korist građana i pravnih osoba koji su nosioci pravnih vlasništva.¹¹ I na arhivsku građu društveno-političkih organizacija proteže se odredba Zakona da arhivska građa nastala radom pojedine organizacije predstavlja cjelinu i da se ne može dijeliti.¹²

Arhivska građa čuva se u arhivima. Od ove odredbe, pored građe nastale radom organa unutarnjih poslova i narodne obrane, koju čuvaju organi kod kojih je nastala, izuzeta je i arhivska građa Saveza komunista Hrvatske, koju čuvaju komiteti »... a mogu je povjeriti arhivu ili drugoj zainteresiranoj organizaciji radi čuvanja i proučavanja«.¹³ U pogledu arhivske i registraturne građe ostalih društveno-političkih organizacija Zakonom nisu predviđeni iznimci. Na tu građu, njihove stvaraoce i imaoce primjenjuju se u potpunosti odredbe Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima.

Pojam arhivske građe u Zakonu je definiran u stavu 1. člana 2. ovako: »Arhivskom građom smatra se sav izvorni i reproducirani (pisani, crtani, notografirani, stampani, snimljeni i na drugi način zabilježeni) dokumentarni materijal, koji je značajan za historiju i druge naučne oblasti, za kulturu uopće i druge društvene potrebe, a nastao je u radu državnih organa, ustanova, privrednih, samoupravnih i društvenih organizacija, građansko-pravnih osoba, porodica i pojedinaca bez obzira na njihove nazive i kada i gdje je nastao. Kao arhivska građa smatra se i dokumentarni materijal koji nastaje u radu društveno-političkih zajednica, radnih i društvenih organizacija i njihovih organa, građansko-pravnih osoba, porodica i pojedinaca«.

Takvo konkretiziranje pojma »arhivske građe« omogućava u potpunosti arhivskoj službi primjenu diskrecione ocjene utvrđivanja, u svakom konkretnom slučaju, koja je građa — arhivska građa.¹⁴ Ovo je posebno važno kod primjene na građu društveno-političkih organizacija, jer će se često dogoditi da će se čuvati kao arhivska građa i onaj dokumentarni materijal koji, da su arhivski fondovi u cjelini očuvani, to ne bi zasluživao.

¹⁰ Objavljen u Narodnim novinama SRH br. 31/65.

¹¹ Član 4. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima, NN SRH br. 31/65.

¹² Član 5. zakona

¹³ Član 13. Zakona

¹⁴ Vidi: B. Stulli, Arhivska građa u novom arhivskom zakonodavstvu SR Hrvatske, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. X 1965. str. 291.

Kako je naglašeno pod zaštitom Zakona je i registraturna građa iz koje nastaje arhivska građa. Definicija registraturne građe data je u stavu 2. člana 2. Zakona: »Registraturnu građu čine spisi primljeni i nastali u radu državnih organa, ustanova, privrednih, samoupravnih i društvenih organizacija, fotografski i fonografski snimci i na drugi način sastavljeni zapisi i dokumenti, poslovne knjige, upisnici, kartoteke, registri i druge pomoćne knjige«. Ovako široka definicija registraturne građe, koja u stvari obuhvaća cjelokupnu administrativnu djelatnost u registraturama, omogućava arhivskoj službi da primjenom mjera zaštite sačuva i kasnije preuzme u arhivska spremišta svu onu građu koja će iz registraturne postati arhivska građa.

Arhivska služba dužna je osigurati provođenje mjera zaštite utvrđenih zakonskim odredbama u odnosu i na registraturnu građu, Tu u prvom redu spada savjesno čuvanje i osiguranje od oštećenja registraturne građe. Prema članu 17. stav 1. Zakona svi imaoци arhivske odnosno registraturne građe dužni su je čuvati i osigurati od oštećenja bez obzira da li je ona nastala iz njihova rada; dužni su javljati sve promjene u vezi s tom građom i dostaviti nadležnom arhivu popis građe koju posjeduju (stav 2.) te pribaviti mišljenje arhiva prije poduzimanja mjera koje se odnose na njihovu arhivsku odnosno registraturnu građu (stav 3.). Arhivi su dužni vršiti nadzor nad čuvanjem i određivati mjere zaštite arhivske i registraturne građe koja se nalazi izvan arhiva.¹⁵ Član 18. Zakona određuje da se arhivska građa može rješenjem općinske uprave nadležnim za poslove arhivske službe predati arhivu na čuvanje u slučaju kada imalac tu građu nemarno ili nestručno čuva tako da joj predstoji opasnost od oštećenja ili uništenja. Zaštitne mjere koje arhiv poduzme za zaštitu takve građe padaju na teret imaoца. Članom 19. Zakona predviđen je i slučaj određivanja staratelja arhivske i registraturne građe za koju se nemože utvrditi kome pripada.

Na osnovu Zakona registraturna građa podliježe povremenom odabiranju i izlučivanju,¹⁶ a Arhivski savjet Hrvatske ovlašten je da donosi potanje propise o odabiranju i izlučivanju kao i o čuvanju registraturne građe. Prilikom izlučivanja, ukoliko izlučena građa sadrži podatke koji bi mogli povrijediti javni ili privatni interes, postupkom o odabiranju određuje se način na koji se takva građa uništava. Zakonom je određeno povremeno odabiranje i isključivanje, čime je zakonodavac želio da taj postupak bude proveden u vremenskim intervalima koji bi osigurali smanjenje količine nepotrebne registraturne građe i na taj način osigura njeno lakše čuvanje i smještaj.

Pitanje preuzimanja arhivske i registraturne građe u arhive regulirano je članom 14. i 15. Zakona. Prvim je regulirano da su državni organi, ustanove i organizacije koje posjeduju arhivsku odnosno registraturnu građu nastalu do 15. V 1945. godine dužne da je predaju nadležnom arhivu, a do predaje da ju čuvaju u sređenom stanju. Vremenska granica određena je danom oslobođenja, odnosno otpočinjanja nove, soci-

¹⁵ Član 32. stav 2. Zakona

¹⁶ Član 20. Zakona

jalističke epohe u našoj zemlji. Registraturna građa, koja je nastala poslije te vremenske granice, »predaje se u rokovima koji u pravilu ne mogu biti kraći od tri ili dulji od trideset godina«,¹⁷ a predaje se u okviru propisanih rokova sporazumno s nadležnim arhivom. I ovu građu dužni su njeni imaoči čuvati do predaje u sređenom stanju. Prema tome, iako su imaočima propisani okvirni rokovi za predaju, ti rokovi ne predstavljaju ujedno i rokove preuzimanja građe za arhivske ustanove. Ta razlika nastaje zato što se preuzimanje vrši sporazumno s arhivskim ustanovama, a ove preuzimaju građu prema raspoloživim spremišnim prostorima i prema vlastitom prioritetnom planu preuzimanja.

Već je pomenuto da je arhivska građa koja je u društvenom vlasništvu neotuđiva i da se ne može opteretiti. U članu 21. stav 2. Zakona precizirano je da »građansko pravne osobe i građani ne mogu biti imaoči arhivske građe koja je nastala u radu državnih organa, ustanova koje su vršile javnu službu ili drugih ustanova i organizacija, te su je dužni predati nadležnom arhivu osim ukoliko se odnosi na njihova osobna prava i odnose«. Prema tome, Zakon obavezuje privatnog posjednika da ovakvu građu sam preda arhivskoj ustanovi i bez njenog traženja odnosno pokretanja postupka za vraćanje. Ove odredbe su posebno značajne za građu društveno-političkih organizacija, jer pored zakonske stvaraju i moralne obaveze vraćanja građe nastale radom društveno-političkih organizacija od onih držaoca kojima je ta građa bila povjerena na čuvanje, obradu ili iz nekih drugih razloga.

Potrebno je također istaći da se prema članu 1. stav 4. Zakona u pogledu zaštite arhivske građe primjenjuju i propisi o zaštiti spomenika kulture. Osnovna odredba o zaštiti arhivske građe kao spomenika kulture sadrži se u članu 6. stav 1. Općeg zakona o arhivskoj građi¹⁸ koji glasi: »Arhivska građa ima svojstvo spomenika kulture«. Najvažnija karakteristika ovog načela je da je sva arhivska građa proglašena spomenikom kulture.¹⁹

Već je istaknuto da je arhivska građa nastala radom Saveza komunista Hrvatske izuzeta od predaje arhivima i da se čuva u komitetima. Istom zakonskom odredbom ostavljena je mogućnost da se ta građa može povjeriti »... arhivu ili drugoj zainteresiranoj organizaciji, radi čuvanja i proučavanja«²⁰

Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije na sastanku Organizaciono-političkog sekretarijata 28. VI 1961. godine donio je Odluku o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Jugoslavije.²¹

¹⁷ Član 15. stav 1. Zakona

¹⁸ Objavljen u Službenom listu SFRJ br. 48/64.

¹⁹ Vidi bilješku br. 14

²⁰ Član 13. stav 4. Zakona

²¹ B. Lekić, Arhivska građa društveno-političkih organizacija, Arhivist XIX 1969. br. 1. str. 29.

Organizaciono-politički sekretarijat Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske donio je, na osnovu ukazane potrebe i Odluke CK SKJ o predaji građe Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, Odluku o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Hrvatske.²² Prema članu 1. ove Odluke arhivska građa Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske predaje se Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, a nastala je u radu do 1954. godine (III kongres SKH). Organizaciono-politički sekretarijat može određenu arhivsku građu izuzeti od predaje Institutu i zadržati je u arhivi Centralnog komiteta SKH. Predaja arhivske građe vrši se komisijski, članove komisije imenuje Organizaciono-politički sekretarijat CK SKH. O primopredaji građe vodi se zapisnik u dva primjerka od kojih jedan ostaje u Centralnom komitetu, a drugi se šalje u Institut.²³

Odlukom je propisano da se arhivska građa nastala u radu Centralnog komiteta KPH do kraja 1947. godine može koristiti za naučno-istraživački rad i druge javne svrhe. Međutim, korištenje je ograničeno, jer je dato pravo Organizaciono-političkom sekretarijatu da izradi odluku (pravilnik) koja se građa ne može koristiti. Arhivska građa nastala poslije 1947. godine pristupačna je za korištenje samo po odobrenju Organizaciono-političkog sekretarijata.²⁴

Institutu za historiju radničkog pokreta ovom Odlukom stavljeno je u dužnost da preuzetu arhivsku građu stručno sredi i osigura njeno čuvanje,²⁵ te da uz suglasnost Organizaciono-političkog sekretarijata CK SKH donese posebna pravila o načinu preuzimanja, sređivanja i korištenja arhivske građe Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske.²⁶

U članu 7. Odluke utvrđuje se da će se građa kotarskih komiteta, općinskih i ostalih organa Saveza komunista na teritoriji NRH predavati na čuvanje, sređivanje i korištenje odsjecima za historiju radničkog pokreta društveno-regionalnih arhiva, kad se za to stvore svi potrebni uvjeti u ovim ustanovama.

Na kraju, u članu 8. obavezuje se Organizaciono-politički sekretarijat CK SKH da donese posebna uputstva o predaji građe kotarskih komiteta SKH i ostalih organa Saveza komunista u odsjeke za historiju radničkog pokreta društveno-regionalnih arhiva.

Ispunjavajući tu obavezu Organizaciono-politički sekretarijat CK SKH na sjednici od 26. II 1963. godine donio je Uputstvo o primopredaji arhivske građe organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske.

Uputstvo je podijeljeno na tri osnovna dijela: opće odredbe, postupak primopredaje i završne odredbe.

U općim odredbama (članovi 1—7.) određuje se:

Da se arhivska građa nastala u radu osnovnih organizacija, mjesnih, rajonskih, općinskih i kotarskih komiteta te bivših okružnih i oblasnih

²² Odluka je donijeta na sjednici od 26. IV 1962.

²³ Član 2. Odluke o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe SKH

²⁴ Član 5. Odluke

²⁵ Član 4. Odluke

²⁶ Član 6. Odluke

komiteta SKH i njihovih pomoćnih organa na teritoriji NR Hrvatske predaje na čuvanje, stručno sređivanje i korištenje u odsjeke za historiju radničkog pokreta regionalnih arhiva.

Da će se arhivska građa nastala u radu organizacija i rukovodstava SKH od 15. V 1945. do 1. I 1954. godine srediti za predaju u odsjeke za historiju radničkog pokreta regionalnih arhiva do 1. I 1964. godine.

Da kotarski komiteti SKH rukovode predajom arhivske građe svih organizacija i rukovodstava sa svog područja.

Da se predaja arhivske građe vrši u sređenom stanju po sistemu administrativnog poslovanja koji se vršio u vremenskom periodu iz kojeg građa potječe. Pod arhivskom građom »podrazumijeva se svaki konačno oformljen službeni pismeni sastav (zapisnik, odluka, bilješka, informacija, spisak, tabelarni pregled, grafikon i dr.) odnosno svaki akt (dokumenat) kojim se utvrđuje, pokreće, dopunjava ili završava neka politička odnosno službena djelatnost i odgovarajuće administrativno poslovanje».²⁷

Da kotarski komiteti SKH mogu jedan dio građe koja je nastala radom organizacija i rukovodstava SKH sa svog područja izuzeti od predaje u arhive. Ta građa ostaje za korištenje kotarskih i općinskih komiteta SKH.

Da će o predaji arhivske građe nastale u radu organizacija i rukovodstava poslije 1. I 1954. godine nadalje odluku donijeti Organizaciono-politički sekretarijat CK SK Hrvatske.

Drugi dio utvrđuje sam postupak predaje a sadrži tri člana (8—10.). Određeno je da se primopredaja arhivske građe vrši po prethodnom dogovoru s arhivom, a na osnovu citirane Odluke i Uputstva. Predaju građe vrši komisija koju imenuje Kotarski komitet SKH. O primopredaji se vodi zapisnik koji mora sadržavati:

- a) imena lica koja su primopredaju vršila i po čijoj odluci,
- b) vrijeme kada je i mjesto gdje je primopredaja vršena,
- c) podatke o vlasništvu građe koja se preuzima i o vremenskom razdoblju u kojem je ona nastala,
- d) detaljan popis materijala koji se predaje odnosno preuzima, s posebnim popisom materijala koji ostaje u komitetu na upotrebu, ili koji prilikom primopredaje nedostaje,
- e) bilješku o općem stanju građe koja se predaje, o načinu administrativnog poslovanja kao i o svemu onome što bi arhivu moglo poslužiti za bolje razumijevanje u cilju bržeg sređivanja i proučavanja preuzete građe».²⁸

Zapisnik se izrađuje u četiri primjerka, a punovažan je kada je...« potpisan od članova komisije za predaju građe, zaveden u uruđbeni zapisnik kotarskog komiteta SKH-e i arhiva i ovjeren njihovim odgovarajućim pečatima».²⁹ Po jedan primjerak zapisnika šalje se regionalnom

²⁷ Član 4. Uputstva

²⁸ Član 9. Uputstva

²⁹ Član 10. Uputstva

arhivu kome se građa predaje, Centralnom komitetu SKH i Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske; jedan primjerak ostaje u kotarskom komitetu, a za općinske komitete SKH čija se građa predaje sačinjava se izvadak te građe i dostavlja se tom općinskom komitetu na čuvanje.³⁰

U završnim odredbama Uputstva (članovi 11—14.) propisuje se da su regionalni arhivi dužni izraditi pravilnike o sređivanju i korištenju arhivske građe preuzete od organizacija i rukovodstava SKH-e sa njihovog područja. Pravilnik mora biti potvrđen od sekretarijata kotarskog komiteta SKH.³¹

U članu 12. Uputstva utvrđen je postupak škartiranja-izlučivanja arhivske građe, koje se u pravilu vrši komisijski. Komisiju od pet članova imenuje savjet Arhiva uz prethodnu suglasnost kotarskog komiteta SKH. Na kraju je utvrđeno da troškovi prijenosa preuzetog materijala padaju na teret arhiva koji građu preuzima.

I prije donošenja Odluke o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Hrvatske, vođena je briga o arhivskoj građi nastaloj radom Saveza komunista. Još 1949. godine osnovano je Historijsko odjeljenje Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, koje je 1955. preraslo u Historijski arhiv Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, a Odlukom IV Sabora Narodne Republike Hrvatske postaje Arhiv za historiju radničkog pokreta kao samostalna ustanova, da bi 1961. godine ušao u sastav Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske.³²

Historijsko odjeljenje Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske »imalo je zadatak da prikupi svu partijsku građu sa terena NRH za kasniju obradu historije KPH.«³³ Za te zadatke organizirani su i kotarski komiteti KPH i organizacije Saveza boraca NOR-a na području Republike; pri kotarskim komitetima osnovane su komisije za historiju radničkog pokreta koje su prikupljale dokumentaciju na svom području.

Kod nekih regionalnih arhiva arhivska građa prikupljena radom komisija za historiju radničkog pokreta bila je osnov za osnivanje posebne organizacione jedinice za historiju radničkog pokreta. Tako je u Historijskom arhivu Karlovac³⁴ osnovana organizaciona jedinica za arhivsku građu radničkog pokreta, Narodnooslobodilačke borbe i društveno-političkih organizacija koja je nastala iz Komisije za historiju Kotarskog komiteta SKH Karlovac. Ova komisija djelovala je od 1959. do ukidanja 1963. godine kada je pripojena s cjelokupnom arhivskom građom Historijskom arhivu Karlovac.

³⁰ Član 8. Uputstva

³¹ Član 11. Uputstva

³² Podaci Arhiva Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu

³³ Iz izvještaja Arhiva Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske od 10. studenog 1961.

³⁴ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Karlovac br. 149/1 od 19. svibnja 1970.

Posebne organizacione jedinice za građu društveno-političkih organizacija postoje u slijedećim regionalnim arhivima:

1. Historijskom arhivu Bjelovar, osnovana je 1961.³⁵
2. Historijskom arhivu Karlovac
3. Historijskom arhivu Osijek, osnovana 1958.³⁶
4. Historijskom arhivu Pazin, osnovana 1967.³⁷
5. Historijskom arhivu Rijeka, od 1966.
6. Historijskom arhivu Zadar, od 1970.³⁸
7. Historijskom arhivu Varaždin, osnovana 1962.³⁹

U ostalim regionalnim arhivima ne postoje posebne organizacione jedinice za građu radničkog pokreta. Neki od arhiva predviđaju njihovo osnivanje; tako Historijski arhiv Sisak ima predviđenu posebnu referadu za ove poslove, ali radno mjesto nije popunjeno zbog nedovoljnih financijskih sredstava.⁴⁰ Historijski arhiv Zagreb u prijedlogu Odluke o izmjenama i dopunama Statuta predviđa novu organizacionu jedinicu pod nazivom: »Sekcija za arhive društveno-političkih organizacija«. ⁴¹ U Historijskom arhivu Slavonski Brod nema posebne organizacione jedinice iako je Statutom predviđen Odjel za radnički pokret i SKJ, ali nije organiziran jer ne postoje potrebni uslovi — prostor i financijska sredstva, do osnivanja organizacione jedinice poslove vrši direktor ustanove;⁴² u Historijskom arhivu Dubrovnik »direktor je zadužen za građu SKH«;⁴³ u Historijskom arhivu Split ne postoji posebna organizaciona jedinica.⁴⁴

Poslovne iz nadležnosti organizacionih jedinica radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija, bilo da je posebna jedinica osnovana ili ne, vrše pet direktora, tri arhivista i tri arhivska pomoćnika od kojih jedan s višom stručnom spremom. Po arhivima situacija je sredinom 1970. godine bila slijedeća:

— arhiviste koji obavljaju ove poslove imali su arhivi u Karlovcu, Rijeci i Zadru,

³⁵ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Bjelovar br. 80/1 od 13. svibnja 1970.

³⁶ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Osijeka br. 103/1 od 27. svibnja 1970.

³⁷ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Pazin br. 01—131/3 od 11. lipnja 1970.

³⁸ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Zadar br. 209/1 od 15 lipnja 1970.

³⁹ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Varaždin br. 01—342/3 od 10. srpnja 1970.

⁴⁰ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Sisak br. 95/1 od 20. svibnja 1970.

⁴¹ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Zagreb br. 01—405/2 od 22. svibnja 1970.

⁴² Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Dubrovnik br. 215/70. od 10. svibnja 1970.

⁴³ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Slavonski Brod br. 179/1 od 21. svibnja 1970.

⁴⁴ Odgovor na upitnik Historijskog arhiva Split br. 378 od 21. svibnja 1970.

— arhivske pomoćnike imali su arhivi u Bjelovaru (viša stručna sprema), Karlovcu i Pazinu,

— Direktori arhiva obavljali su poslove iz nadležnosti ovih organizacionih jedinica u Dubrovniku, Slavonskom Brodu, Varaždinu, a povremeno u Karlovcu i Pazinu.

U vrijeme prikupljanja podataka radno mjesto u Osijeku je bilo nepopunjeno, u Historijskom arhivu u Sisku poslove obavljaju stručni radnici koji rade na obradi i sređivanju ostale građe, u Historijskom arhivu Split sređivanje ove građe spada u Odjel novije arhivske građe. U Historijskom arhivu Zagreb rad je do prikupljanja podataka anketiranjem bio u sklopu ostalih organizacionih jedinica, ali je novom organizacijom predviđeno osnivanje posebne Sekcije i sistematizirana su radna mjesta arhiviste i arhivskog manipulanta.⁴⁵

U pogledu organizacije vanjske arhivske službe za ovo područje djelatnosti stanje je slijedeće: posebnu vanjsku službu organizirali su samo Historijski arhiv Karlovac i Historijski arhiv Rijeka, a poslove obavljaju arhivisti. U Historijskom arhivu Osijek vanjsku službu za ovo područje arhivske djelatnosti također je vršila posebna referada, no zbog upražnjenog radnog mjesta taj rad je spojen u jedinstvenu vanjsku službu. Odvajanje vanjske službe za društveno-političke organizacije predviđa se u Historijskom arhivu u Zagrebu. Te poslove treba preuzeti Sekcija za arhive društveno-političkih organizacija. U svim ostalim regionalnim arhivima vanjska služba jedinstvena je odnosno vodi brigu i o registraturama društveno-političkih organizacija.

Regionalni arhivi u evidencijama vode ukupno 440 registratura društveno-političkih organizacija. Taj broj ne obuhvaća sve registrature, jer nisu poznati podaci o broju evidentiranih registratura u historijskim arhivima u Dubrovniku i Sisku. Pored toga, iako je anketom zatražen podatak o tome da li su evidencijom obuhvaćene sve registrature društveno-političkih organizacija, traženi podaci nisu dostavljeni od većine arhivskih ustanova. O ovom pitanju izjasnili su se arhivi u Bjelovaru, Karlovcu, Splitu i Varaždinu kod kojih su u evidenciji sve registrature društveno-političkih organizacija, Historijski arhiv u Pazinu smatra da su evidencijom obuhvatili sve registrature, dok ostali arhivi o tome nisu pružili podatke. Iz tabele I vidljivi su podaci o broju evidentiranih registratura, količini evidentirane građe i vremenskom rasponu u kojem je građa nastala po regionalnim arhivima.⁴⁶

Ako analiziramo podatke koje sadrži tabela možemo konstatirati nejednak kriterij pri evidentiranju registratura društveno-političkih organizacija. U Historijskom arhivu Bjelovar evidentirane su sve društveno-političke organizacije sa statusom pravnih osoba, a... »sve su na nivou općine ili regije (među-općinske). Ukidanjem bivših kotareva (1955. god.) i arhivski fondovi bivših društveno-političkih organizacija

⁴⁵ Zbog nepotpunih odgovora na upitnik nije bilo moguće prikazati koja su radna mjesta u arhivskim ustanovama sistematizirana za ove poslove.

⁴⁶ Podaci prema odgovorima na upitnik, stanje sredinom 1970. god.

se zatvaraju, a građa suvremenih organizacija organski se ne nadovezuje na radnički pokret nego se arhivira odvojeno».⁴⁷ Slična je situacija u Osijeku, Rijeci i Varaždinu gdje se u evidenciji vode samo žive registrature. Referada za radnički pokret u Historijskom arhivu Rijeka osnovala je posebnu evidenciju ukinutih društveno-političkih organizacija čiju je građu preuzela. U Historijskom arhivu u Karlovcu također su iz evidencije izuzete registrature ukinutih društveno-političkih organizacija čija je arhivska građa preuzeta i pohranjena u arhivska spremišta.

Iako iz podataka prikupljenih anketiranjem arhivskih ustanova nije vidljivo da li su sve registrature obuhvaćene evidencijom, možemo zaključiti da bi odgovor bio negativan. Za takav zaključak potvrdu daju brojevi evidentiranih registratura po pojedinim arhivskim ustanovama, jer veličina područja na kojem vrše arhivsku službu nameće pretpostavku o znatno većem broju društveno-političkih organizacija, koje, prema izloženom, nisu obuhvaćene evidencijom.

Podaci o količini evidentirane arhivske građe također nisu ujednačeni. Dva arhiva daju podatke o broju svezaka knjiga i svežnjeva arhivske i registraturne građe, jedna arhivska ustanova pruža podatke o broju svezaka knjiga i dužnim metrima građe, a sve ostale arhivske ustanove, koje su te podatke u anketi pružile, iskazuju količinu arhivske i registraturne građe u dužnim metrima. Kako nigdje nema podataka da li su prilikom evidencije obuhvaćene samo serije za trajno čuvanje, smatramo da je evidentirana registraturna građa u cjelini.

U podacima o vremenskom razdoblju nastanka arhivske i registraturne građe razlike su još izrazitije. U četiri arhivske ustanove evidentirana je građa nastala između 1945—1969. godine, dok se ostali arhivi razlikuju i navode granične godine: 1945—1962; 1945—1967; 1945—1970; 1955—1970. Za tri arhiva nema podataka iz kog je perioda evidentirana građa.

Svakako da je navedena situacija u pogledu broja registratura koje su obuhvaćene evidencijom kao i količine evidentirane građe posljedica i nedovoljnog arhivističkog kadra koje obavlja ove poslove, kao što je izvjesno da su kadrovske mogućnosti regionalnih arhiva za vršenje tih poslova znatno poboljšane od 1962. godine kada je donijeta Odluka o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Hrvatske. Međutim, možemo iz prikupljenih podataka zaključiti da stanje ni danas u cjelini ne zadovoljava. Očigledno je da poslovi evidentiranja arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija na području djelovanja regionalnih arhiva nisu dovršeni. Tom pitanju posvećena je posebna pažnja i od strane Arhivskog savjeta Hrvatske koji je razmatrao »... dosadašnje rezultate u evidentiranju, sređivanju i predaji takve građe regionalnim arhivima«... pa je »... donio zaključak da

⁴⁷ Odgovor na anketu Historijskog arhiva Bjelovar br. 80/1 od 13. svibnja 1970.

regionalni arhivi u Hrvatskoj odmah pristupe evidentiranju, sređivanju i čuvanju arhivske građe društveno-političkih organizacija.⁴⁸

Ukupan broj do sada evidentiranih registratura društveno-političkih organizacija (440), kao i količina evidentirane arhivske građe (1.753 svezaka knjiga, 2288 svežnjeva i 1677 dužnih metara) ukazuju da bi bilo potrebno da one arhivske ustanove koje nemaju posebne organizacione jedinice ni stručnog kadra za vršenje tih poslova pristupe njihovom osnivanju odnosno da aktima o sistematizaciji utvrde i popune radna mjesta za obavljanje tih poslova.

Iz podataka vanjske arhivske službe ili posebnih organizacionih jedinica regionalnih arhiva o arhivskoj i registraturnoj građi koja se čuva u registraturama društveno-političkih organizacija, može se doći do slijedećih zaključaka:

1. U pogledu očuvanosti postojeće arhivske i registraturne građe stanje je uglavnom zadovoljavajuće.

2. U pogledu očuvanosti cjelovitosti arhivskih fondova stanje ne zadovoljava; opća je karakteristika da arhivska građa iz perioda 1945—1955. godine ili djelomično ili u cjelini nedostaje.

3. U pogledu brige za smještaj i provođenje zaštitnih mjera u registraturama na području Socijalističke Republike Hrvatske stanje zadovoljava iako ne u potpunosti.

Međutim, i u pogledu očuvanosti, cjelovitosti fondova arhivske građe te brige za njen smještaj i zaštitu postoje razlike na područjima pojedinih regionalnih arhivskih ustanova. Podaci prikupljeni anketom za neka područja daju više podataka, dok je u nekim odgovorima ovim pitanjima dato veoma malo prostora, pa su i podaci nepotpuni.

Kakav je odnos imalaca odnosno držalaca arhivske i registraturne građe prema građi može najbolje pružiti podatak da, osim za općinske komitete Saveza komunista Hrvatske, arhivi nisu dali pozitivne odgovore na upit o primjeni internih propisa i uputstava o poslovanju s registraturnom građom u registraturama društveno-političkih organizacija. Samo je jedna ustanova — Historijski arhiv Slavonski Brod — navela da na području njenog djelovanja takva uputstva imaju, osim Saveza komunista Hrvatske i Savez sindikata i Savez udruženja boraca NOR-a. Međutim i kod ovih primjenjuju se samo donekle zbog čestih izmjena rukovodilaca i administrativnog osoblja.

U tabeli II daje se pregled, po arhivskim ustanovama, stanja sređenosti i očuvanosti, cjelovitosti fondova, smještaja i primjene internih uputstava o postupku s građom u registraturama društveno-političkih organizacija.⁴⁹

⁴⁸ Dopis Arhivskog savjeta Hrvatske br. 4864/1—1967. od 31. prosinca 1967. upućen rukovodstvima svih republičkih društveno-političkih organizacija (Konferenciji SSRNH, Savezu sindikata Hrvatske, SUBNOR-u za Hrvatsku, Konferenciji za društvenu aktivnost žena Hrvatske, Savezu omladine Hrvatske)

⁴⁹ Tabela je načinjena na osnovu podataka prikupljenih anketom, podaci manjkaju tamo gdje odgovora nije bilo ili je dat nepotpuno.

Podaci prikupljeni anketiranjem arhivskih ustanova pokazuju povoljniju sliku nego što je to bilo u vrijeme kada je Arhivski savjet Hrvatske razmatrao rezultate evidentiranja, sređivanja i predaje građe društveno-političkih organizacija nadležnim regionalnim arhivima. Tada je ... »konstatirano da je arhivska građa u komitetima bila u nesređenom stanju, te da se o njoj nije vodila potrebna briga. To stanje zatečeno je i u ostalim društveno-političkim organizacijama (bivših kotareva i općina) gdje, kao i u komitetima arhivska građa nije gotovo nigdje u cjelosti sačuvana.«⁴⁹

Regionalne arhivske ustanove, prema podacima ankete, uporno nastoje da provedu u život odredbe Zakona i Uputstva prema kojima su imaooci arhivske i registraturne građe dužni tu građu prije predaje nadležnim arhivima srediti. I u tom pogledu situaciju nije istovjetna u svim regionalnim arhivskim ustanovama. Građa se sređuje i popisuje prije preuzimanja u registraturama na području arhiva: Bjelovar, Osijek, Pazin, Rijeka, Slavonski Brod i Varaždin. Djelomično se sređuje na području arhiva Dubrovnik, Sisak, Zagreb, dok se sređivanje građe u svrhu preuzimanja u registraturama ne vrši na području arhiva Karlovac, Split i Zadar.

Mjere koje poduzimaju arhivske ustanove pri odstranjivanju nepotrebnog registraturnog materijala međusobno se znatno više razlikuju. Arhiv u Bjelovaru povremeno vrši izlučivanje u registraturama; karlovački arhiv izlučivanje obavlja na zahtjev registratura u registraturama ili nakon preuzimanja prilikom sređivanja u arhivu; na području arhiva u Osijeku izlučivanje se u pravilu ne vrši osim odbacivanja suvišnih kopija; u registraturama na području Historijskog arhiva u Pazinu prilikom sređivanja vrši se, prema potrebi i izlučivanje na osnovu Uputstava. U Rijeci je do sada bio samo jedan slučaj izlučivanja u registraturi Kotarskog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske Rijeka i to financijske dokumentacije. Pri izlučivanju nepotrebnog registraturnog materijala primjenjuju se, prema odgovorima na anketu, opće važeći propisi. Izlučivanje se ne vrši na područjima arhivskih ustanova u Sisku, Slavanskom Brodu, Splitu, Zadru, Zagrebu i Varaždinu, dok za Dubrovnik nedostaju podaci.

I kod arhivskih ustanova koje su u anketi pružile negativan odgovor u pogledu izlučivanja u registraturama postoji različit pristup. Neke ustanove izlučivanje ne vrše radi toga jer se arhivska i registraturna građa u registraturama ne sređuje u svrhu preuzimanja pa se eventualno izlučivanje vrši tek prilikom sređivanja u arhivskoj ustanovi (Karlovac, Slavonski Brod), dok su druge ustanove u odgovoru na anketu navele »Da izlučivanja nije bilo prema podacima kojima raspoložu« (Split), ili da nema podataka »Da li se ikad vršilo bilo kakvo izlučivanje i na osnovu nekih propisa« (Zadar). Historijski arhiv u Zagrebu navodi da to pitanje nije u potpunosti riješeno, da su u toku pripreme za izradu

⁴⁹ Vidi bilješku br. 48.

uputa o rokovima čuvanja financijske dokumentacije , a da se ostala građa za sada nikako ne bi škartirala.⁵¹

Odluka o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Hrvatske i Uputstvo o primopredaji arhivske građe organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske utvrđuju koja će se građa predati odsjecima za historiju radničkog pokreta regionalnih arhiva.

Prvobitno je predviđeno da se predajom obuhvati građa nastala u vremenu od 15. V 1945. do 1. I 1954. godine, ali je kasnije taj rok pomaknut do zaključno 1964. godine.⁵² U Uputstvu je izričito rečeno da će se arhivska građa srediti za predaju.⁵³

Zakonom o zaštiti arhivske građe i arhivima propisano je da se registraturna građa nastala poslije 15. V 1945. godine predaje arhivima u roku od 3 do 30 godina.⁵⁴ Prilikom sastavljanja Uputstva očigledno je vođeno računa o odredbama Zakona. Uputstvom je prvobitno bila za predaju predviđena građa starija od 10 godina,⁵⁵ da bi taj rok bio skraćen na tri godine.⁵⁶ Stoga je sasvim opravdano da neke arhivske ustanove u praktičnom radu primjenjuju Uputstvo i prilikom preuzimanja arhivske i registraturne građe i kod drugih društveno-političkih organizacija, a ne samo organizacija Saveza komunista Hrvatske, iako se na njih protežu odredbe Zakona, tim prije što su one sklone da prihvate takav tretman. Naime, Zakonom je utvrđen okvirni rok za predaju a sporazumno se između imalaca i nadležnog arhiva utvrđuje kada se i koja građa ima predati arhivu unutar toga roka. Uputstvom je taj problem riješen — može se preuzeti građa nastala zaključno do 1964. godine.⁵⁷

U tabeli III dat je po arhivskim ustanovama pregled preuzete arhivske građe, vremenski raspon u kome je građa nastala te stanje sređenosti, očuvanosti i cjelovitosti arhivskih fondova.⁵⁸ I u pogledu preuzete arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija možemo konstatirati da se stanje u pojedinim arhivskim ustanovama razlikuje i pored toga što postoje zajedničke značajke. Najviše je preuzete građe organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske, a u manjoj mjeri ostalih društveno-političkih organizacija. Građa koju su arhivi preuzeli potječe u pravilu poslije 15. V 1945. godine, a krajnja godina nastanka je 1967. Pretežno je preuzeta građa nastala u periodu 1945—1964. godine. Preuzeta građa je u najviše slučajeva bila u djelomično sređe-

⁵¹ Odgovor na anketu Historijskog arhiva Zagreb br. 01—405/2 od 22. svibnja 1970.

⁵² Dopis CK SKH Historijskom arhivu Rijeka broj 04—3705/1 — 1967. od 14. prosinca 1967.

⁵³ Član 2. Uputstva

⁵⁴ Član 15. Zakona

⁵⁵ U članu 2. Uputstva bilo je predviđeno da se preda građa nastala od 1. siječnja 1954. godine; rok za sređivanje i za predaju određen je do 1. siječnja 1964. god.

⁵⁶ Već citiran CK SKH u bilješci 52.

⁵⁷ Rok nije pomjeren iako je od tada prošlo više od tri godine.

⁵⁸ Tabela je izrađena na osnovu podataka prikupljenih anketom te je nepotpuna što je u ovisnosti od primljenih podataka.

nom stanju, rijetko u potpuno registraturno sređenom, a u nekoliko slučajeva u sasvim nesređenom stanju. U pogledu cjelovitosti preuzetih arhivskih fondova sve arhivske ustanove pružile su slične podatke: građa je fragmentarno očuvana, dobrim dijelom uništena, okrnjena je cjelovitost i slično.

Da bi se poslovi sređivanja i primopredaje arhivske građe društveno-političkih organizacija mogli uspješno provoditi, neophodna je suradnja tih organizacija s predstavnicima arhivske službe odnosno regionalnih arhiva. Zbog toga je jedno od anketnih pitanja glasilo: »Kako se odnose stvaraoci — imaoći građu društveno-političkih organizacija prema arhivskoj službi (suradnja, pomoć, teškoće)?« Većina arhivskih ustanova u odgovoru na ovo pitanje naglasila je da je ta suradnja dobra; da društveno-političke organizacije pomažu prema potrebi (Karlovac); da surađuju i pružaju pomoć u rješavanju pitanja proslava, kadrova, financiranja i poslovnog prostora (Slavonski Brod); da je gledanje na vrijednost i potrebu čuvanja arhivske građe na zavidnoj visini (Zagreb); da su prihvatili dugoročni program evidencije i preuzimanja arhivske građe i suglasili se s potrebnim mjerama (Split); da se načelno dobro surađuje (Varaždin). Međutim, neke ustanove nemaju takvih iskustava. Tako Historijski arhiv u Zadru navodi da je suradnja slaba, osim is Općinskim komitetom SKH Zadar, te da se društveno-političke organizacije ne odnose odgovorno prema arhivskoj službi, da ne poštuju propise i da im nije jasan pojam što je to arhivska građa i čemu ona služi. Arhiv u Sisku smatra da ne postoji potrebna suradnja, da u registraturama društveno-političkih organizacija nema posebnih lica za rukovanje građom, već te poslove vrše administrativni radnici koji nemaju dovoljno vremena da obavljaju i te poslove. Arhiv u Splitu u odgovoru podvlači da iako su mjere i akcije suglasno prihvaćene, u toku provedbe nema dovoljno aktivnosti, te da arhivska služba bez neposrednog učešća i rada predstavnika društveno-političkih organizacija, ne može realizirati sve predviđene zadatke. Slična su iskustva Historijskog arhiva u Rijeci, na čijem se području u rješavanju pitanja prikupljanja građe društveno-političkih organizacija posebno angažirao bivši Kotarski komitet SKH Rijeka, a kasnije Međuopćinska konferencija SKH Rijeka i njena Komisija za historiju SKH i radničkog pokreta. Komisija je prihvatila sve sugestije koje je davao Arhiv i provodila ih u život tražeći od općinskih komiteta na svom području da ubrzaju poslove na sređivanju i predaji arhivske građe. Na sjednicama Komisije permanentno su razmatrani rezultati rada na ostvarivanju tih zadataka. Međutim, teškoće se javljaju pri realizaciji postavljenih programa — u prvom redu radi nedostatka kadrova u općinskim komitetima i rukovodstvima drugih društveno-političkih organizacija, tako da dolazi do nepotrebnog gubljenja vremena, pa ima slučajeva da je od osnivanja komisije za primopredaju arhivske građe do završetka rada na sređivanju i predaje građe prošlo i tri godine.

Iako je Odlukom i Uputstvom utvrđeno da će se arhivska građa organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske predati arhivima, a na osnovu Zakona arhivska građa ostalih društveno-političkih organi-

zacija predaje se samo arhivskim ustanovama, poznato je da se na cijelom području SR Hrvatske ti propisi ne poštuju.⁵⁹ Da bi se o tome stekla jasna predodžba anketom je obrađeno pitanje da li na području djelovanja regionalnih arhiva još neka institucija (muzej, institut, biblioteka) prikuplja arhivsku građu društveno-političkih organizacija i ako prikuplja, da li su takve zbirke arhivske građe evidentirane i na osnovu Zakona registrirane. Prema prikupljenim podacima arhivske ustanove jedine su institucije koje prikupljaju arhivsku građu društveno-političkih organizacija na područjima arhiva u Bjelovaru, Karlovcu, Rijeci, Sisku i Zagrebu. Arhivsku građu NOB-e prikuplja Muzej narodne revolucije Istre u Puli; ta građa je popisana i Historijski arhiv u Pazinu vodi je kao zbirku. Muzej narodne revolucije u Rijeci od ranije posjeduje građu iz NOB-e. Između arhiva i Muzeja sklopljen je dogovor da se ta građa preda u arhivska spremišta i preuzimanje s detaljnim popisima arhivske građe je u toku. Muzej narodne revolucije u Splitu također posjeduje građu NOB-e koja nije evidentirana kao posebna zbirka. Narodni muzej u Zadru prikuplja građu nastalu u toku NOB-e; ta će građa od strane Historijskog arhiva u Zadru biti evidentirana kao građa koja se nalazi izvan arhiva. Na području arhiva u Varaždinu građu NOB-e prikupio je Muzej Međimurja; građa je evidentirana i popisana.

Na područjima gdje, osim muzeja, postoje i specijalizirane ustanove za izučavanje historije radničkog pokreta (Historijski institut u Slavonskom Brodu, Institut za historiju radničkog pokreta u Splitu) situacija u pogledu prikupljanja arhivske građe društveno-političkih organizacija je nešto drugačija. U Slavonskom Brodu Historijski institut bavi se prikupljanjem građe društveno-političkih organizacija, ali je, prema odgovoru Historijskog arhiva, dogovoreno da se arhivskoj ustanovi vrati sva originalna građa društveno-političkih organizacija, koja se odnosi na područje djelovanja Arhiva. Institut za historiju radničkog pokreta u Splitu preuzeo je građu bivšeg Kotarskog komiteta SKH Dubrovnik, a isto tako arhivsku građu bivšeg Kotarskog komiteta SKH Zadar i nekih drugih komiteta, koja je poslije ukidanja tih komiteta dospjela u Oblasni komitet Saveza komunista Hrvatske za Dalmaciju, a koju je, nakon ukidanja Oblasnog komiteta, preuzeo Institut u Splitu.⁶⁰ Podaci o tome koje su pružili Historijski arhivi u Dubrovniku i Zadru podudaraju se s podacima koji su dobijeni od Historijskog arhiva Split, a prema kojima je Institut za historiju radničkog pokreta u Splitu prikupljao građu društveno-političkih organizacija i to uglavnom od organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske u okviru bivše Oblasti. Prema navodima arhiva u Splitu, ta arhivska građa je sistematizirana, arhivistički obrađena i tehnički zaštićena, a nakon naučne obrade bit će predana Historijskom arhivu u Splitu. Međutim nije evidentirana kao posebna

⁵⁹ Vidi: D. Foretić, S. Lalić, B. Lekić, Arhivska građa o radničkom pokretu i NOB i njen popis, *Arhivist* XIX 1969. sv. 2. str. 21.

⁶⁰ Prema navodima u odgovorima Historijskog arhiva Dubrovnik (br. 215/70 od 10. svibnja 1970.) i Historijskog arhiva Zadar (br. 209/1 od 15 lipnja 1970.)

zbirka arhivske građe.⁴¹ Arhiv u Rijeci na čijem području djeluje Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara uspio je izboriti pravilnu primjenu Zakona, Odluke i Uputstva u pogledu prikupljanja građe društveno-političkih organizacija, iako je u početku rada u Centru bilo tendencija prikupljanja i arhivske građe.⁴²

Kako je prvi tekst Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima objavljen 1962. godine⁴³ a također iste godine Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske donosi Odluku o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista i kako su posebne organizacione jedinice u regionalnim arhivima nastajale od šesdesetih godina, bilo je potrebno prikupiti podatke o tome što se dešavalo s arhivskom građom društveno-političkih organizacija koje su tokom vremena — poslije 1945. godine — prestajale s radom uslijed ukidanja odnosno organizacionih promjena. Iz prikupljenih podataka možemo u tom pogledu iznijeti slijedeće:

1. Arhivsku i registraturnu građu ukinutih društveno-političkih organizacija u najvećem broju slučajeva preuzimali su na daljnje čuvanje nadležni viši organi društveno-političkih organizacija. Tako je arhivska građa bivših oblasnih organizacija na području arhiva u Bjelovaru nastala u periodu 1948—1951. godine preuzeta od nadležnih republičkih društveno-političkih organizacija. Na području riječkog arhiva arhivsku građu bivših okružnih i oblasnih društveno-političkih organizacija preuzele su nadležne republičke organizacije.

2. Arhivsku građu ukinutih društveno-političkih organizacija nižeg ranga (kotarske i općinske organizacije) preuzimali su pravni slijednici koj su na tom području nastavili vršenje funkcija i zadataka ukinutih ili pripojenih društveno-političkih organizacija. Takav primjer imamo u Zagrebu gdje je 15 rajonskih odnosno općinskih komiteta Saveza komunista preuzelo građu bivših kotarskih komiteta Saveza komunista.

3. Na području gdje je organizaciona jedinica za radnički pokret odnosno društveno-političke organizacije u arhivu oformljena prije ili gdje je nastala ili surađivala s komisijama za izučavanje radničkog pokreta kotarskih komiteta Saveza komunista, arhivska građa društveno-političkih organizacija prikupljena je i pohranjena u arhivskim ustanovama (Bjelovar, Karlovac, Pazin, Rijeka, Sisak, Varaždin).

4. Na područjima onih arhivskih ustanova gdje intenzivno djeluju instituti za historiju radničkog pokreta, čije je djelovanje i vremenski prethodilo radu arhivskih ustanova na organiziranom prikupljanju arhivske građe društveno-političkih organizacija, arhivska građa uki-

⁴¹ Odgovor na anketu Historijskog arhiva Split (br. 378 od 21. svibnja 1970)

⁴² Historijski arhiv Rijeka obratio se Arhivskom savjetu Hrvatske radi pravilne primjene Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima, koji je nakon rasprave održane 1. travnja 1967. godine, uputio raspis svim skupštinama općina i svim arhivskim ustanovama o isključivom pravu arhivskih institucija da prikupljaju arhivsku građu (broj 268/1—1967. od 27. travnja 1967. godine).

⁴³ Objavljen u Narodnim novinama NRH br. 41/62.

nutih društveno-političkih organizacija najvećim dijelom je dospjela u specijalizirane ustanove za izučavanje radničkog pokreta.

Valja napomenuti da je arhivska građa, koja je prispjela u registrature viših — republičkih društveno-političkih organizacija, najvećim dijelom predata Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu.

Regionalne arhivske ustanove u većoj ili manjoj mjeri vrše sređivanje preuzete arhivske građe društveno-političkih organizacija. Iako se, prema prikupljenim podacima, ne može odgovoriti u kom stupnju je sređivanje i koliki dio posla je obavljen, neosporno je da arhivske ustanove sređivanju ove građe te izradi informativnih pomagala posvećuju znatnu pažnju u okviru svojih kadrovskih i drugih mogućnosti. U Historijskom arhivu u Bjelovaru sva preuzeta arhivska građa detaljno je sređena, osigurana i smještena u kutije i na police, a izrađena su i informativna pomagala. Arhivska građa društveno-političkih organizacija sređuje se u arhivu u Dubrovniku; postepeno se sređuje u Karlovcu, u Osijeku je započeto sređivanje, a isto tako u Pazinu i Rijeci. U Sisku se građa sređuje po registraturnom sistemu, jer za arhivističko sređivanje nema dovoljno radnika. U Slavanskom Brodu građa je osnovno sređena a predstoji arhivistička obrada. U Historijskom arhivu u Splitu sva preuzeta građa društveno-političkih organizacija prošla je kroz proces sređivanja, izrađena su i naučno-informativna pomagala. Sređivanje je započeto u arhivima u Zadru i Varaždinu, a jedino nije u arhivu u Zagrebu zbog pomanjkanja potrebnog broja radnika.⁴

Prilikom sređivanja nailazi se na razne teškoće. Tako arhiv u Sisku navodi da teškoće postoje i kod registraturnog sređivanja, jer građa nije odlagana po nekom od registraturnih sistema, a arhiv u Splitu da je građa bila ispremješana i da se sastojala od raznovrsnih organizacija, te da su manjkale osnovne evidencione knjige (protokoli, indeksi).

Zanimljiv je odnos arhivskih ustanova odnosno arhivista koji vrše sređivanje arhivske građe društveno-političkih organizacija prema problemu izlučivanja bezvrijedne građe u procesu sređivanja. U Historijskom arhivu Bjelovar eliminiranje se vrši uz potreban oprez a kriteriji su: da se građa nastala u toku NOB-e ne izlučuje, a iz građe nastale poslije rata izlučuje se materijal šablonskog karaktera — suvišni primjerci, kopije raspisa i instrukcija, pozivi, obavijesti i sl. Pored arhiva u Bjelovaru izlučivanje se djelomično vrši jedino još u Historijskom arhivu u Zadru, a izlučuje se građa koja nema vrijednosti za nauku, te u arhivima u Karlovcu i Pazinu. Ostale arhivske ustanove negativno su odgovorile na ovo pitanje ili su ga ostavile bez odgovora. Međutim, nije dano obrazloženje zbog čega je zauzet takav stav u pogledu izlučivanja. Jedino je Historijski arhiv u Varaždinu predložio da bi trebalo na nivou Republike dogovoriti se što da se sačuva od društveno-političkih registratura. Ovdje moramo ponovno naglasiti da je izlučivanje — škartiranje građe Saveza

⁴ Podaci o sređivanju arhivske građe društveno-političkih organizacija tekstualno su iznešeni onako kako je to u odgovorima na anketu bilo navedeno.

komunista regulirano članom 12. Uputstva, koje određuje da se škartiranje u pravilu vrši u arhivu komisijski, a da komisiju od 5 članova SKH imenuje Savjet arhiva uz prethodnu suglasnost kotarskog komiteta SKH. Možda je kompliciranost postupka, uz malu starost građe, prepreka da se intenzivnije pristupi poslovima izlučivanja pa bi sugestiju varaždinskog arhiva trebalo razmotriti i eventualno usvojiti.

Arhivska građa društveno-političkih organizacija u arhivima zaštićena je u tehničkom pogledu — u većem broju slučajeva smještena je u arhivske kutije i na police. Ostale zaštitne mjere — restauraciju i mikrofilmiranje provodi samo nekoliko arhivskih ustanova među kojima arhivi u Bjelovaru i Karlovcu, dok se u drugim arhivima pristupilo evidentiranju arhivske građe koja bi trebala biti mikrosnimljena (Zagreb).

Arhivska građa društveno-političkih organizacija veoma malo se koristi za naučna istraživanja. Veći stepen korištenja evidentiran je samo u onim arhivskim ustanovama koje raspolažu i građom nastalom u predratnom periodu i toku NOB-e (Bjelovar — prosječno 60 korisnika, Karlovac — 45—50 korisnika godišnje), dok je u ostalim arhivima veoma mali broj korisnika — do 5 — ili ih uopće nema. Korištenje arhivske građe društveno-političkih organizacija regulirano je općim pravilnicima o korištenju građe u arhivima: Bjelovaru, Pazinu, Splitu, Zadru, Zagrebu i Varaždinu, a posebne pravilnike o korištenju građe tih organizacija imaju arhivi u Dubrovniku, Karlovcu, Osijeku, Rijeci i Slavonskom Brodu. Ovi podaci su ilustrativni jer je članom 11. Uputstva to pitanje regulirano tako da su regionalne arhivske ustanove obavezne da donesu posebne pravilnike za sređivanje i korištenje arhivske građe organizacija i rukovdstava Saveza komunista, a Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske je, da bi olakšao i pružio pomoć regionalnim arhivima pri normiranju Pravilnika, izradio i dostavio svim arhivima ogleđni Pravilnik.⁴⁵

Savezni odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije uz suradnju Zajednice instituta za izučavanje radničkog pokreta, Predsjedništva Saveza omladine Jugoslavije i Vojno izdavačkog zavoda JNA »Vojno delo« iz Beograda organizirao je 1968. godine međurepubličko savjetovanje »O nekim problemima sakupljanja, čuvanja i obrade istorijske građe NOR i Revolucije«. Na savjetovanju je podneseno 34 referata i diskutiralo je 47 učesnika savjetovanja, a na kraju su usvojene Preporuke savjetovanja.⁴⁶ U glavi II Arhivska građa konstatira se: »Osim arhivske građe iz perioda NOR, koja potiče iz organizacija KPJ i SKOJ-a, jedinica NOV i POJ, organa narodne vlasti, masovnih organizacija i drugih, kao i arhivske građe okupatora i njihovih suradnika —

⁴⁵ U odgovorima na anketu Historijski arhiv u Dubrovniku navodi: »da se koristi Pravilnikom kojeg je svojevremeno dostavio Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu« (br. 215/70. od 10. svibnja 1970), a Historijski arhiv Slavonski Brod da »Postoji Pravilnik o korištenju građe Saveza komunista koji posjeduju svi arhivi u SRH« (br. 179/1 od 21. svibnja 1970).

⁴⁶ Preporuke savjetovanja o nekim problemima sakupljanja, čuvanja i obrade istorijske građe NOB i Revolucije, Redakcijski odbor Savetovanja, Beograd 1968.

za svestranu naučnu obradu NOR i Revolucije od velikog je značaja i ostala arhivska građa nastala pre, u toku i posle rata, a koja se odnosi na NOR i Revoluciju«. ⁶⁷

Prema tome, arhivska građa društveno-političkih organizacija nastala poslije rata, a koja je predmet ove radnje, ravnopravno je tretirana na savjetovanju, pa su i u pogledu nje važeći svi zaključci koji su tada doneseni.. Pomenut ćemo samo neke od njih koji se odnose na zadatke koje treba obaviti arhivska služba.

U prvom redu istaknuta je potreba evidentiranja cjelokupne arhivske građe koja se odnosi na NOR i Revoluciju »bez obzira kada je arhivska građa nastala, od koga potiče i gde se nalazi.«⁶⁸ Izrada ovih evidencija bila bi zadaća općih arhiva, koji su po zakonu dužni i ovlašteni voditi evidenciju cjelokupne arhivske građe. Zatim, na osnovu ove evidencije predviđa se izrada informacije o »celokupnoj arhivskoj građi koja se odnosi na NOR i Revoluciju, a nalazi se u našoj zemlji.«⁶⁹

Konstatirajući da još nije prikupljena sva arhivska građa koja se odnosi na NOR i Revoluciju savjetovanje se založilo za što hitniju predaju te arhivske građe nadležnim arhivima i ujedno energično je protestiralo protiv pojava privatizacije i monopoliziranja građe. Opće arhivske ustanove treba da poduzmu zakonske i stručne mjere za reintegraciju arhivskih cjelina »i da se založe da se arhivski fondovi obezbede u arhivima u skladu s arhivističkim principima i zakonskim propisima.«⁷⁰ U tom cilju smatra se potrebnim ubrzanje razmjene arhivske građe između specijalnih i općih arhiva, a u taj proces trebaju se uključiti i nearhivske institucije koje posjeduju arhivsku građu, koja se odnosi na NOR i Revoluciju (muzeji, biblioteke, instituti i pojedini državni organi).

Nadalje savjetovanje konstatira da arhivska građa koja se odnosi na ovaj period dobija »svoj puni smisao ako se naučnim ustanovama i naučnim radnicima obezbedi potpuna pristupačnost za njeno korištenje.«⁷¹ Nedovoljna sređenost i pomanjkanje naučno-informativnih pomagala otežavaju korištenje arhivske građe. Zbog toga se preporuča pružanje pomoći arhivima u izradi i publiciranju informativnih sredstava o arhivskoj građi, a isto tako proširivanje rada na publiciranju arhivske građe. Na kraju savjetovanje zahtijeva da se poveća briga i poduzimanje mjera za konzervatorske i restauratorske zahvate na građi.

Zadaci koje su Preporuke savjetovanja stavile pred arhivsku službu općih arhiva, pa prema tome i pred sve regionalne arhivske ustanove, veoma su obimni i značajni. Na ovom mjestu smo ih iznijeli radi toga da ukažemo na činjenicu da pred organizacionim jedinicama u arhivskim ustanovama koje prikupljaju, čuvaju, stručno i naučno obrađuju

⁶⁷ Preporuke str. 5.

⁶⁸ Preporuke str. 5.

⁶⁹ Preporuke str. 6.

⁷⁰ Preporuke str. 6.

⁷¹ Preporuke str. 7.

arhivsku građu radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija stoje odgovorni i složeni poslovi, koji su u interesu i drugih naučno-istraživačkih institucija, pa prema tome od značaja za cijelu zajednicu.

Na početku izlaganja iznijeti su zakonski propisi, Odluka i Uputstvo CK SKH na kojima se zasniva vršenje arhivske službe regionalnih arhiva u pogledu registraturne i arhivske građe društveno-političkih organizacija. Na osnovu podataka prikupljenih anketom od regionalnih ustanova u SR Hrvatskoj obrađena su određena pitanja provođenja te djelatnosti, pa dolazimo do slijedećih zaključaka:

1. Većina regionalnih arhivskih ustanova osnovala je posebne organizacione jedinice za arhivsku građu radničkog pokreta, a u većem dijelu preostalih ustanova ili predstoji osnivanje tih jedinica ili nisu osnovane jedino jer nemaju potrebnih uvjeta.

2. Stručni arhivistički kadar koji obavlja poslove iz nadležnosti radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija je još uvijek nedovoljan.

3. Vršenje poslova vanjske arhivske službe za ovo područje djelatnosti nije ujednačeno u regionalnim arhivskim ustanovama; samo je manji broj arhiva osigurao uvjete vođenja tih poslova u okviru posebne organizacione jedinice.

4. Prema broju registratura koje su obuhvaćene evidencijama vanjske arhivske službe (440) može se zaključiti da evidencije nisu potpune odnosno da nisu evidentirane sve registrature društveno-političkih organizacija.

5. Prema evidentiranoj količini arhivske i registraturne građe, a povezano s brojem evidentiranih registratura, zaključuje se da ni ova evidencija nije provedena do kraja, pri čemu se na cijelom području SR Hrvatske ne primjenjuju isti kriteriji u pogledu evidentiranja i iskazivanja popisanih količina arhivske i registraturne građe, a isto tako i u pogledu vremena nastajanja iste (vidi tabelu I).

6. I pored iskazanih nedostataka navedenih u točkama 1—5. prikupljeni su i sistematizirani podaci o značajnim količinama arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija, smještaju, stanju očuvanosti i cjelovitosti fondova te građe. (T—II).

7. Arhivske ustanove odnosno njihove organizacione jedinice preuzele su do sada znatne količine registraturne i arhivske građe društveno-političkih organizacija; najviše je preuzeto građe od organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske (T—III).

8. Uspostavljena je suradnja između stvaralaca arhivske građe i arhivskih ustanova; ona je uglavnom dobra, iako se na konkretnim poslovima i zadacima teže provodi, ali su razlozi za to više objektivne prirode.

9. Na područjima nekih arhivskih ustanova postoje i druge institucije koje se bave prikupljanjem arhivske građe radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija. Pored muzeja koji čuvaju već ranije prikupljenu građu, bilo da je ona evidentirana kao posebna zbirka ili ne, najaktivniji su u prikupljanju arhivske građe radničkog pokreta historijski instituti u Slavonskom Brodu i Splitu.

10. Arhivsku građu ukinutih društveno-političkih organizacija od 1945. naovamo u pravilu su preuzeli ili viši organi tih organizacija ili pravni slijednici. Međutim, na područjima nekih arhivskih ustanova ta građa je dospjela u već pomenute historijske institute.

11. Sve arhivske ustanove pristupile su poslovima sređivanja arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija. Nema dovoljno podataka da bi se mogao dati pregled stanja sređivanja te građe, kao i količina već sređene građe. Veći dio ustanova prilikom sređivanja izrađuje naučno-informativna pomagala.

12. Pri sređivanju različito je tretirano pitanje izlučivanje brezvrijedne građe, koje vrši samo manji broj arhivskih ustanova.

13. Preuzeta arhivska građa tehnički je zaštićena — smještena je u arhivske kutije i na police. Međutim, samo nekoliko arhiva vrši i druge zahvate zaštite — mikrofilmiranje i konzervaciju i restauraciju.

14. Arhivska građa veoma se malo koristi u načune svrhe u regionalnim arhivima; veći stepen korištenja samo je u onim ustanovama koje posjeduju građu NOB-e.

15. Korištenje arhivske građe vrši se na osnovu posebnih pravilnika u 5 arhivskih ustanova, a na osnovu općih pravilnika u 6 arhiva. Za jednu ustanovu nema podataka.

Da bi regionalne arhivske ustanove uspješno mogle nastaviti poslove provođenja arhivske službe u pogledu registraturne i arhivske građe radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija smatramo da je potrebno riješiti ova pitanja:

1. Osnovati posebne organizacione jedinice i u onim arhivskim ustanovama u kojima to do sada nije učinjeno.

2. Aktom o sistematizaciji radnih mjesta, koji su arhivske ustanove dužne donijeti na osnovu pozitivnih zakonskih propisa, utvrditi radna mjesta u posebnim organizacionim jedinicama za vršenje ovih poslova. Potrebno je predvidjeti takvu sistematizaciju koja bi osiguravala vršenje svih arhivskih poslova— od poslova vanjske arhivske službe do konačne obrade i publiciranja arhivske građe.

3. Nastaviti poslove evidentiranja registraturne i arhivske građe društveno-političkih organizacija pri čemu posebnu pažnju pokloniti arhivskoj građi nastaloj u toku NOB-e; evidencijom obuhvatiti svu građu, kako onu što se nalazi kod organizacija, tako i onu koja je u posjedu pojedinaца.

4. Na republičkoj razini — u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu — održati savjetovanje o problematici evidentiranja registraturne i arhivske građe društveno-političkih organizacija, što bi rezultiralo ujednačavanjem pokazatelja u evidencijama.

5. Ubrzati proces preuzimanja arhivske građe pojačanom suradnjom sa stvaraocima — društveno-političkim organizacijama; ako je moguće osigurati prisustvo predstavnika republičkih organizacija na predloženom savjetovanju.

6. Založiti se za striktnu primjenu Zakona, Odluke i Uputstva u pogledu arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija; nastojati sporazumno riješiti postepeno preuzimanje arhivske građe radničkog pokreta, NOB-e i Revolucije od onih institucija koje su u njenom posjedu, a nisu nadležne za njeno preuzimanje i čuvanje.

7. Izvršiti reintegraciju arhivskih fondova razmjenom između arhivskih ustanova i drugih institucija na osnovu provenijencije arhivskih fondova. Ovi poslovi mogli bi se obaviti neposrednim dogovorom na osnovu Zakona i Odluke između zainteresiranih ustanova, a ukoliko bude potrebno cjelokupna problematika prezentirala bi se Arhivskom savjetu Hrvatske. Pokretač ovih poslova trebao bi biti Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu koji raspolaže evidencijom do sada preuzete arhivske građe od strane regionalnih arhiva, kao i podacima o arhivskoj građi koju su preuzeli viši organi društveno-političkih organizacija, a koja je nastala radom ukinutih organizacija na određenom području.

8. Ubrzati poslove osnovnog sređivanja preuzete arhivske i registraturne građe društveno-političkih organizacija u regionalnim arhivima; za sređene fondove izraditi informativna pomagala koja bi se koncentrirala u Republičkom informativnom centru. Ujednačiti kriterije za izlučivanje bezvrijedne građe u suradnji s republičkim društveno-političkim organizacijama i pri tome, ako je moguće, pojednostaviti postupak za osnivanje komisija za izlučivanje za građu organizacija i rukovodstava Saveza komunista Hrvatske.

9. U procesu sređivanja arhivske građe vršiti izradu popisa one građe koja treba biti zaštićena posebnim mjerama. Na osnovu tih popisa izraditi dugoročni program mikrofilmiranja i restauracije arhivske građe.

10. Izvršiti valorizaciju i kategorizaciju arhivske građe društveno-političkih organizacija i poduzimati mjere zaštite od izvanrednih, a posebno ratnih opasnosti.

11. Ujednačiti kriterije korištenja arhivske građe radničkog pokreta i društveno-političkih organizacija izradom, u svim arhivskim ustanovama, posebnih pravilnika o korištenju te građe.

12. Osiguravati što bolje uvjete za publiciranje značajnije arhivske građe NOB-e, Revolucije i radničkog pokreta u regionalnim arhivskim ustanovama.

R. br.	Arhivska ustanova	broj reg.	količina građe			vremenski rasp.
			svez.	svez.	met.	
1.	Historijski arhiv Bjelovar	45	715		160	1945—1969.
2.	Historijski arhiv Dubrovnik	—	—		125	—
3.	Historijski arhiv Karlovac	66			562	1945—1967.
4.	Historijski arhiv Osijek	52			70	1955—1969.
5.	Historijski arhiv Pazin	48	843	1398		1945—1962.
6.	Historijski arhiv Rijeka	29			200	1945—1969
7.	Historijski arhiv Sisak	—			250	1947—1969.
8.	Historijski arhiv Slavonski Brod	23	—	—	—	—
9.	Historijski arhiv Split	48	195	890		1945—1969.
10.	Historijski arhiv Zadar	10			25	1945—1969.
11.	Historijski arhiv Zagreb	95	—	—	—	—
12.	Historijski arhiv Varaždin	24			285	1945—1970.
UKUPNO:		440	1753	2288	1677	

br.	Ustanova	Očuvanost i sređen.	Cjelovitost fondova	Smještaj i zaštita	Interna uputstva
1.	Historijski arhiv Bjelovar	Dobra u 6 općina	Nema besprav- nog izlučivanja	U 6 općina za- jed. arhivarnice dr. pol. organ.	Primjenjuje se uputstvo CK SKH, za ostale nema podataka
2.	Historijski arhiv Dubrovnik	uglavnom sačuvana			
3.	Historijski arhiv Karlovac	dobra	Nije u cjelosti, najviše nedostaje za razdoblje 1945 —1953. i to u pot- punosti ili djelo- mično		Uputstva postoje ali se ne odnose prema njima ka- ko bi trebalo
4.	Historijski arhiv Osijek	stanje zadovoljava			Uputstva postoje u komitetima Sa- veza komunista
5.	Historijski arhiv Pazin	u 11 regist. sređena djelo- mično, u 6 ne- sređena, u osta- lim sređena	Dobro sačuvana		O tome nema evi- dencija
6.	Historijski arhiv Rijeka	uglavnom nesređena	Nije cjelovita najviše nedosta- je do 1955.	Smještena u po- sebnim prostori- jama ili u orma- rima u pisarnici	U komitetima Sa- veza komunista postoje i pridr- žavaju ih se
7.	Historijski arhiv Sisak	uglavnom nesređena	sačuvana fragmentarno	loše smještena	nema internih uputstava
8.	Historijski arhiv Slavonski Brod		Nije sačuvana u cjelosti	čuva se u odgo- varajućim prostori- rijama	Interni propisi postoje osim za Savez omladine i SSRNH, ali se donekle primje- njuju
9.	Historijski arhiv Split		do 1952. veći dio nedostaje	smještena u pri- kladnom prostoru	ne postoje inter- ni propisi
10.	Historijski arhiv Zadar	zadovoljava ali ne svugdje	ne postoji cjelo- kupnost, nedo- staju dijelovi	smještaj i zašti- ta zadovoljava samo u nekim reg.	ne postoje
11.	Historijski arhiv Zagreb		nije u potpuno- sti očuvana	preduzimaju se mjere za bolji smještaj i zašti- tu	Osim u komite- tima SKH — ne postoje
12.	Historijski arhiv Varaždin	izmješani fondovi	djelomično očuvana	uglavnom smje- štaj na tavanima	Uputstvo CK SKH, ali se ne poštuje, gra- đa predavana muzejima

Historijski arhiv	Preuzeta građa	Vremenski ras.	Stanje sređenosti, očuv. cjelovitosti
Bjelovar	Građa preuzeta od 25 registratura a 46 fondova	1941—1962	1941—1945. fragmentarno 1945—1949. većim dijelom uništena od 1949. cjelovita i u dobrom stanju
Dubrovnik	Samo od SKH	—	
Karlovac	Preuzeta 22 fonda 53 fonda NOR-a	1945—1962 1941—1945	
Osijek	preuzeta građa od 44 organizacije	1945—1955 negdje do 1965.	Točne podatke nisu mogli dostaviti, jer nema referenta
Pazin	Preuzeta građa od 9 registratura	1945—1964	
Rijeka	Preuzeto 17 fondova, najviše od Saveza komunistata	1943—1964	Registraturno sređena s detaljnim popisima: građe koja se predaje, građe koja nedostaje građe koja ostaje u regist.
Sisak	Od 10 registratura 24 fonda	1945—1967	Potpuno nesređena i rasuta, a manji dio djelomično registraturno sređen
Slavonski Brod	Od 5 registratura (4 komiteta i 1 opć. sind. vijeća)	1945—1954 Opć. do 1962.	Nije sačuvana u cjelosti, postoji građa okružnih, kotarskih i mjesnih organizacija SKH. U relativno sređenom stanju
Split	Od 13 društveno-pol. organizacija	1942—1965	Preuzeti su nesređeni fondovi građe
Zadar	Od 24 registratura od toga 21 reg. s područja općine Zadar	1944—1962	Okrnjena je cjelovitost fondova. Samo je djelomično sređena i donekle očuvana
Zagreb	Od 6 organizacija 338 jedinica 296 svežnjeva i 42 knjige	1946—1967	Opisane su arhivske jedinice
Varaždin	Preuzeta 25 fonda	1945—1967	Preuzeti arhivski fondovi fragmentarno su sačuvani većim dijelom u nesređenom stanju

Riassunto

Il materiale d'archivio delle organizzazioni socio-politiche raccolto nel periodo successivo alla liberazione del Paese (15 V 1945) trova, nelle prescrizioni di legge positiva, uguale trattamento rispetto al materiale d'archivio di altra fonte. Unica eccezione, ma la questione ha trovato adeguata soluzione, il materiale della Lega dei comunisti della Jugoslavia, rispettivamente della Croazia. Per decisione del Segretariato politico-organizzativo del Comitato centrale della LC della Croazia, nella Repubblica Socialista di Croazia il materiale d'archivio del Comitato centrale della LC della Croazia compete all'Istituto per la storia del movimento operaio della Croazia, mentre il rimanente materiale viene conservato, sistemato e usato nelle sezioni per la storia del movimento operaio presso gli archivi regionali.

Lo stato del materiale d'archivio e di Registro delle organizzazioni socio-politiche negli archivi regionali è descritto in base ai dati raccolti in un'inchiesta. Sono stati presi in esame il numero dei Registri di cui si ha evidenza, le questioni organizzative e dei quadri, la quantità del materiale d'archivio e di Registro a disposizione dei proprietari e degli autori, il periodo in cui il materiale venne compilato. Come anche la misura di sistemazione e conservazione in cui si trova il materiale d'archivio e di Registro, la sua collocazione e custodia, il grado di integrità dei fondi di archivio. Sono stati posti in rilievo anche i problemi concernenti lo smistamento di questo materiale nei depositi degli archivi, la sua quantità, conservazione e sistemazione, il periodo a cui esso risale. Tutti questi dati, ripartiti tra gli istituti d'archivio regionali, vengono rivelati da apposite tabelle. Si rende noto anche il processo che ha soprinteso all'eliminazione delle parti non valide del materiale. Alla fine ci si sofferma sull'uso del materiale delle organizzazioni socio-politiche e vengono presentate determinate proposte per l'avanzamento di questa attività.